

KOROKNAI Éva: A lövöldi karthauzi kolostor kötéseiről. Esztergom Évlapjai I.
1960. 25–34. oldal.

A LÖVÖLDI KARTHAUZI KOLOSTOR KÖTÉSEIRŐL

A lövöldi karthauzi kolostor pusztulása (1551) után néhány évvel már az Esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár tulajdonába került az ún. „Lö-
völdi Corvina”.¹ A Nürnbergben nyomott ősnymotatványt Mátyás király
ajándékozta a kolostornak és Csergő Miklós esztergomi kanonok adomá-
nyozta a könyvtárnak.² Ritka jelenség Magyarországon, hogy valamely
műtárgynak vagy könyvnek ily rövid és követhető útja legyen. Még
Csergő és a lövöldiek közelebbi kapcsolatait kellene tisztáznunk ahhoz,
hogy a kötet útját töretlenül végigkísérhessük.

A könyv sokszor szerepelt az eddigi irodalomban,³ de téves megállapí-
tásokkal. Elkerülte az eddigi kutatók figyelmét az, hogy az ősnymotatvány
kötése közeli rokonságot mutat az Esztergomi Főegyházmegyei Könyvtár
további 3 ősnymotatványának kötéstáblájával.⁴ Ha ilyen összefüggésekben
vizsgáljuk meg a „Lövöldi Corvina”-t, módosítanunk kell a kötettel kapcsola-
tos eddigi megállapítást. Ezenfelül egy magyar kolostor könyvkészítő
tevékenységével is megismerkedünk.

A lövöldi (leweldi) karthauzi kolostort Nagy Lajos alapította a vesz-
prém megyei Szt. Mihály, másképp Paradicsomvölgyben, a mai Városlőd
helyén. A Szent Mihály arkangyal tiszteletére épült zárda alapítólevele
1378-ban kelt,⁵ de a lövöldi karthauziakról már korábban is vannak okle-
veles adataink. A kolostor építéséről először 1369-ben értesülünk, amikor
Nagy Lajos Völgykő várát ajándékozta nekik, hogy ennek köveit használ-
ják az építkezéshez.⁶ (XV. t.).

Nagy Lajos a pálosokat — mint később Mátyás király is — gyakran

¹ Inc. I. 1. XV. jelz. ősnymotatvány. Rayneus de Pisis. Pantheologia S. Summi Universae theo-
logiae. Nürnberg, 1477.

² Horvádkájon olvasható bejegyzés szerint: „Per Venerabilem quondam Nicolium de cherto Archi-
diaconum Hersenssem et canonicum ecclesie Strudonsens. Ecclesie sancti Nicolai Tyrnavie fundite Anno
domini Millesimo Quingentesimo octavo in testamento legatus.”

³ *Próbélgi Firenze: Incumbula Traxographica seu totidem Kelmella et ngalmata in Ven. Capituli
E. M. Strig. Bibliotheca prefulgentia*, Nagyszombat, 1840. 3. sz. — *Országok*: 27. old. *AE*, 1869. I. 64. 1.
— *Kautz Nándor: Az esztergomi Corvin Codexek*, Kiny. A Magyar Korona 1880. évf. 133. számából. 17.
old. — *MKSz*, 1880. 271–274. old. — *Könyvtől*, Eml. 1882. 80. old. 242. sz. — *Tört. Főcsopart*, I. füzet
134. old. 1717. sz. — *Decelezeg Albert: Beatrix királyné*, Bp. 1908. 231. old. (*Magyar Tört. Életrajzi*)
— *Canost János: Mátyás király és Beatrix királyné* (archépai egykorú kéziratokban. *AE*, XXX. kötet,
1910. 205–208. old. — *Mátyás király emlékkönyv*, Szék. Művel. Sándor, Bp. 1902. 108. old. — *Ex
Libris* 26. old. 183. sz. — *Henesz A. dr: La Bibliothèque du roi Matthias Corvin*, Paris, 1923. 92. old.
— *Frankó-Gulács-Fopel-Hoffmann: Bibliotheca Corvina* Bp. 1927. 77. old. — *Hoffmann E.: Négy
magyar biblíalel*, Bp. 1929. 103. old. — *Hanyódi József: A magyar könyvkötés művészete a mohácsi
vétség*, Bp., 1937. 54. old. 73. sz. — *Fitz József: Mátyás király a könyvkötés művészete a mohácsi
vétség*, Bp., 1940. II. kötet. 244. old. — *Zolnai Károl: Bibliotheca Bibliothecae Regis Mattheae Cor-
vini*, Bp., 1942. 78–79. old. — *Magyarország műemléki topográfiája I. kötet Esztergom*, I. rész. Bp.
1948. 348–350. old.

⁴ *Jegyzék I.*, 2., 8. sz.

⁵ Az alapítólevél másolata a Budapesti Egyetemi Könyvtárban.

⁶ *Békell Remig: A Buzaton könyvtékének egyházi és városi középkorban*, Bp., 1907. 227. old. —
Dedek Crescent: A karthauziak Magyarországon, Bp., 1889. 137., 140. old.

helyszínen a templomba beépítve még egy Krisztus monogrammos követ találunk, valószínűleg szintén a kolostorból származott.

A szigorú karthauzi rendszabályok két dologban engedtek meg fényűzést: a templom és a könyvtár dolgában. „Libros studiosissime volumus fieri” mondotta a XIII. században Guigo, a karthauzi szabályok írója.¹⁴ Ugyancsak ő írja, hogy „A könyveket mint lelkünk örökös táplálékát a legnagyobb gonddal őrizzük. Sőt újakat is írjunk, mert ha már szóval nem hirdetjük az Isten ígését, tegyük azt legalább kézzel, az írás által.”¹⁵

A karthauziak könyvszeretete magyarázza azt, hogy a kolostorokban könyveket is készítettek, s hogy a nyomtatás idejében igyekeztek könyvtáraikat nyomtatott könyvekkel gyarapítani. A rend szabályzatából tudjuk, hogy a szerzetesek író-anyagot, táblát, pergament, tollat, krétát stb. kaptak, továbbá „De ligatore librorum et fratribus alys, qui alicui operi mancipantur” megfelelő szerszámokat bocsátottak rendelkezésre.¹⁶

A külföldi, elsősorban a német kolostori kötésekről szóló publikációk az utóbbi években láttak napvilágot. Így ismertté váltak a német karthauzi kolostorok kötése is.¹⁷ A magyarországi kolostori könyvműhelyek mind ez ideig ismeretlenek.

Dedek Crescens nem hiszi, hogy a magyarországi karthauziak is olyan komoly irodalmi munkásságot fejtettek volna ki, mint a külföldiek. mert az emlékek bizony csekély számúak. Közhelyként hangzik a Magyarországot ért sok csapást hangoztatni, de ha belemélyedünk egy-egy probléma vizsgálatába, újra és újra látjuk, hogy ez a közhely túlon túl igaz. A magyar kolostorok és könyvtárak történetében szüntelenül meneküléssel, menekítéssel, tűzvészrel, háborúval találkozunk.

Az első eset még a szerencsésebb, mert reményünk lehet arra, hogy külföldi könyvtárakban felleljük a valamikor régen oda menekített anyagot. A mai kutatás számára szerencsétlen körülmény, hogy a menekítések, ha országban belüliek voltak, úgy többnyire az egykori Északmagyarország és Erdély felé történtek.

Az utóbbi esetben szintén nem volt nagy biztonságban az anyag. Kiragadott példa csak, hogy 1689-ben a brassói könyvtár ég le, az 1658-as tatárdúlás pedig a gyulafehérvári könyvtárat semmisíti meg, végül a II. József féle szekularizáció során elmozdítják a helyükről még azokat a könyvtárakat is, amelyek addig többé-kevésbé fennmaradtak.

Ha ezeket a szempontokat figyelembe vesszük, csodálkoznunk kell azon, hogy még mindig mennyi minden maradt fenn, s ha így van, mennyi mindennek kellett lennie.

Mint mondtuk, a lövöldi karthauzi kolostor emlékét ma az okleveleken kívül csupán néhány köemlék őrzi. Valamivel előnyösebb helyzetben van két másik magyarországi karthauzi kolostor, a lechnitzi és főként a menedékszirti, ahol a kolostorra vonatkozó krónika XVIII. századi másolatban fennmaradt. A lechnitziek krónikájáról csak említés történt; hollétéről nincs tudomásunk.¹⁸

¹⁴ Dedek: l. m. 241. old.

¹⁵ Dedek: l. m. 57. old. Constitutiones Gulgonis, az 1276-as Antigone Cons. második részének XVIII. fejezete.

¹⁶ Dedek: l. m. 57. old.

¹⁷ Guterstein. (1471–1498) Köln (1481–1519 és 1508–1548), Nürnberg (1484–1499 és 1487–1516) Olmütz (1481–1531), Prüll (1463–1473) karthauzi kolostorainak könyvkötészeti tevékenységét ismerjük. (Kurtz, E.: *Vierhundert göttliche Einbände in alten Deutschen Sprachbüchern*. Stuttgart, 1954.)

¹⁸ Menedékszirti krónika, kiadva: Wagner *Annecta II. „Fundatio Lapidis defugit”* c. alatt. XVIII. sz.-i másolata Országos Levéltár Acta Ecclesiastica Camaldulensium de Lechnitz, 6–10 csomagg, 1643-kt terjed. Sokban különbözik az előző példánytól. Dedek: l. m. 243. old.

A lövöldi kolostor könyvei közül csupán három kötetet ismerünk eddig. Frater Matheus Ascetitus értekezéseit 1764-ből,¹⁸ az ún. „lövöldi Corvinát”, amely az említett 1480-as királyi látogatással kapcsolatban ajándékozásból származik.¹⁹ Végül lövöldi karthauziaknak tartják a XVI. sz. elején készült Erdi-kódex iróját.²⁰ Mindezeket egybevetve leszögezhetjük, hogy a könyvszerető karthauziak legnagyobb magyar kolostora, könyvszerető királyok támogatása mellett nagyobb könyvtárral kellett hogy rendelkezzen. Van-e reményünk azonban arra, hogy ezt a könyvtárat legalább részben rekonstruáljuk? A kutatás sokféle módszerrel történik. A könyvkötészet-kutatás művészettörténeti, de sokszor szinte archeológiai módszere, közelebb visz e történeti, könyvészeti és egyúttal művészettörténeti szempontból fontos probléma tisztázásához.

A lövöldi kolostor eddig ismert három kötetéből csupán az ún. „lövöldi Corvina” van egykorú, XV. századi kötésben. Ez a kötet egy ősnymtatvány, Raynerii de Pisis anterior pars pantheologiae c. munkája, amely Nürnbergben jelent meg (Kobergernél) 1478-ban.

A mű a Corvinák jegyzékében szerepel, a négy eddig ismert nyomtatott Corvina közül az egyik.²¹ Tudjuk, hogy a kötet soha nem volt a Bibliotheca Corvina állagában, mert Mátyás art más könyvekkel együtt vásárolta és ajándékozta a lövöldi karthauzi kolostornak. Az 1892-es könyvkiállítás alkalmával, a Corvinák között állították ki, Mátyás király iránti kegyelemből, mert a könyvben a király címere látható.²²

A kötéssel művészettörténeti szempontból legutóbb Hoffmann Edith és Berkovits Ilona foglalkozott. Véleményük szerint belső díszei és kötése egyaránt külföldi, nürnbergi munka, mivel a belső díszek nem egyeznek a budai miniatűr műhely stílusával.²³ Korábban Knauz, Berzeviczy és főként Csontos azon a véleményen volt, hogy mind a belső díszek, mind a kötés a lövöldi karthauzi kolostorban készült,²⁴ e feltevést azonban tárgyi bizonyíték nem támasztotta alá. Végül Berkovits Ilona a kötésen szereplő 1488 évszámot (XXII. t.) kérdőjellel közli és a kötés készítésének időpontját a csatokon látható 1478-as évszám (XXI. t.) alapján határozza meg.²⁵ Az a megállapítása, hogy a kötés hátsó tábláján ugyancsak 1478-as évszám lenne, tévedés. Itt semmiféle évszám nincsen. A stílári vizsgálat során világosan kitűnik, (XXIV. t.) hogy az ún. „lövöldi Corvina” kötésének a nürnbergi kötésekkel nincs kapcsolata. A nürnbergi kötések, és főként azoknak az ősnymtatványoknak a kötéseit, amelyek a nürnbergi Kobergernél jelentek meg, többnyire azonos stílusúak.

¹⁸ Budapesti Egyetemi Könyvtár. Bejegyzés: *Est librum hoc opusculum anno Domini Millesimo Sexagesimo Sextimo (tizenhatvenczesim) kiamaruit) etc. per fratrem Matheum monachum carthusiensis ordinis professum in Leweld, monasterio.* Kiállt az 1892-es könyvkiálltáson. L. Könyvkiálltási emlék. Bp., 1892, 16. old.

¹⁹ E. t. jegyzet.

²⁰ *Dobó*; L. m. 245. old.

²¹ *Fraknói - Gulács - Föld - Hoffmann*: Bibliotheca Corvina. Bp., 1927, 77. old.

²² Könyvkiálltási emlék, m. I. 89-90. old. „Az ősnymtatvány egykoron festett címere alapján a azon korábban volt buda, hogy Mátyás király ajándékul küldte a lövöldi karthauziak birtokába mint másodlagos nyomtatványt, mely Mátyás király címereivel készült, a Corvina maradványainak sorozatából.”

²³ A fentebb idélt csontos műhely a Mátyás király címereivel készült, valószínűleg Nürnbergben. — „Teljesen valószínű, hogy a szoborban ábrázolt miniatűr, egyszerű jelentéktelen törpealakjában akár Mátyás, akár pedig Beatrix királyt akarta volna ábrázolni, az egyforma aratpusokkal díszítő miniatűr. Úgy az inlelésekbe illeszkedő miniatűr, mint a címere körülbelül nagy arat koronájú, a mátyás királyi könyvtár szeretője, vagy más vidéki miniatűr munkája. De valószínűbb, hogy némi az értékes művel, úgy a díszítését is még Nürnbergben készítették.”

²⁴ Magyarországi németek történelmi emlékei. m. I. 17. kötet. véget 148. 330. old.

²⁵ *Csontos J.*: AE. XXX. k. 1910. 295-298. old.

²⁶ Magyarországi németek történelmi emlékei. m. I. 348. old.

Általában jellemző rájuk a vaknyomásos gótikus kötéseknek az a típusa, ahol a felületet indák tagolják medaillonokra és ezekben egy-egy virág helyezkedik el (ún. Rautenranke). Ilyen táblafelépítést találunk Magyarországon is, hiszen ez Európa-szerte általános. Kötetünk azonban, jóllehet mintáiban sokszor nem tér el az európai, főként a német gótikus kötésekben alkalmazott mintáktól, egészen más felépítésű.

A felső táblán a gótikus kötés-felépítésnek az a módja érvényesül, amikor a felület egymást metsző diagonálisokkal rombusz alakú mezőkre tagolt (XXIII. t.). Azonban míg általában ebben az esetben a mezők mintákkal kitéltettek, itt csupán hangsúlyos metszéspontokon helyezkedik el egy-egy rozetta. Ugyanez a mértékletesség mutatkozik meg a kettős keret díszítésben is, ahol elszórtan, de ugyanakkor hangsúlyosan egy-egy csoportot alkotva jelennek meg a díszek. A díszítésnek különös bájta és egyéni zamatot kölcsönöznek a nagyobb rozetta körül sugarasan elhelyezett apró virágtövek.

Az előlap kompozicionális elve — a hangsúlyos, metszéspont kiemelése — fokozottabban érvényesül a hátlapban, ahol a középdísz egyetlen nagy kör, amely uralkodik a felületen (XX. t., XXIV. t.).

Kötésdíszünk vizsgálatánál a gótikának a reneszánszba való átmenevét tanulmányozhatjuk, s egyúttal arról is meggyőződhetünk, hogy egy stílus ismerve soha nem a részletmotívumok jellegében, hanem azoknak felhasználásában, illetve egy bizonyos kompozicionális elv érvényesítésében rejlik.

Megállapítottuk, hogy kötetünk a nürnbergi munkáktól távol áll; nem társtalan azonban egyéb kortársai között. A magyarországi könyvtárakban több olyan kötetet találunk, ahol a táblafelületet egyetlen nagy domináns körös dísz tölti ki. Szellemében kétségtelenül ezekkel tart rokonságot.

Ha azonban a táblafelületen szereplő részletmintákat egymás mellé tesszük és ezáltal a műhely bélyegzőkészletét rekonstruáljuk (XVI. t. 1.), közelebbi rokonai is megállapíthatóvá válnak. Az esztergomi Főegyházmegyei könyvtárban továbbá három (jegyzék 1., 2., 6. sz.), a szombathelyi Főegyházmegyei könyvtárban (jegyzék 3. sz.), a budapesti Egyetemi könyvtárban (jegyzék 4. sz.), s végül az Országos Széchényi könyvtárban (jegyzék 7. sz.) további egy-egy kötetben találjuk meg ismét az itt szereplő részletmintákat.

Eddig tehát hat olyan kötetet ismerünk, amelyek az ún. „Jövöldi Corviná”-val azonos műhelyben készültek. Négy megelőzi, kettő pedig követi időben.

Az első négy kötet tábláját évszámmal látták el. Az első kötetet 1478-ban (jegyzék 1., 2. sz. 3—6 és XVI—XVIII. t.), a következő kettőt 1484-ban kötötték be (XIX. t.). Az első kettő azonos felépítésű, a táblafelület diagonális sávokkal ruta alakú mezőkre osztott. Az előbbinél a sávok Mária írásszalagból, az utóbbinál Z alakú fonadék díszből alakulnak. Mindkét esetben egy-egy nagyobb virág, illetve rozetta tölti ki a mezőket, azonban míg az 1478-as kötetben ez mindig egy-egy magában álló minta és csak a mező négy sarkában helyezkedik el egy kisebb rozetta, addig az 1484-es kötetben a középső nagyobb mintákhoz sugárszerűen csatlakoznak kisebb virágtövek, S idomú levelek. Figyelemre méltó még, hogy az utóbbi kötetben a szalagok metszéspontjában egy-egy rozetta áll.

Eltérő ettől a szombathelyi Főegyházmegyei Könyvtár ugyancsak 1484-es kötése. Ennek elő- és hátlapja más. Az előlapon a keretelt tükröt rombusz idom tölti ki — ez előfordul késő gótikus kötésekben, — de a rombusz idomban centrális szerepet tölt be a virágtövektől sugarasan körülvevett rozetta. A négy sarokban ugyancsak sugarasan körülvevett rozetták láthatók; a felső és alsó kettő eltérő. Mesterünk más esetben is keresi a változatosságot. A hátlap nagyméretű tükrében keresztidom uralkodik, az üres felületeket magányos vagy az előbbieknél megfelelő sugarasan körülvevett rozetták töltik ki. A művész egyre szabadabban tervez, a kompozíció is mind egyénibbé válik.

Az Egyetemi Könyvtár 1486-os kötetén ismét a diagonális szerkesztés érvényesül. A felület vonalakkal osztott; nem a mezők belseje díszített, hanem a metszéspontokban helyezkedik el egy-egy rozetta, amelyet sugarasan vesznek körül egyenesszerű virágtövek. Ugyanez az elv jelentkezik a kiindulási pontot képező „Lövöldi Corvina” hátsó tábláján is (XX. t., XXIV. t.).

Mindezek után visszatérünk arra, hogy ezen a táblán 1480-as évszám látható (XXII. t.), amit az eddigi kutatók tévedésnek tartottak vagy nem vettek figyelembe. Azt is említettük, hogy a csatokon 1478-as évszám látható (XXI. t.). Valószínű, hogy a kolostor könyvkötő műhelyében raktáron levő régebbi csatot használtak fel a bekötéskor.

Az ajándékozás csak 1480-ban történt, s mivel megállapítottuk, hogy a kötés Lövöldön készült, ennél korábbi nem lehet. Az 1478 tehát semmiképpen nem vonatkozhat a kötés időpontjára. A nyomtatás időpontjával (1477) ugyancsak nem egyezik. Stílárius összehasonlítás alapján azonban a kötés időpontját kétségtelenül az előlap 1488 évszámában határozhatjuk meg.

Az eddigi öt kötet évszámos volt, és a legutolsót kivéve „F. M”, illetve „F M us” jelzéssel ellátott. A következő két kötetben sem az évszám, sem a betűk nem jelennek meg. Ezeknél a kötésekben a nyomtatás időpontja: 1489 illetve 1491 terminus post quem-ként jelentkezik. Ugyanazok a bélyegzők szerepelnek rajtuk, mint a megelőző köteteken. Az 1489-es nyomtatvány (jegyzék 6. sz.) kötésének (XXV. t.) keretdíszé már a legelső 1478-as (XVI. t. 2.) kötés keretében szerepelt. Az 1491-es nyomtatvány (jegyzék 7. sz.) kötésének (XXVI. t.) keretében levő négyszögű díszeket viszont az egyik 1484-es kötésben láttuk, de a minta felének lenyomata szerepelt már szintén az 1478-as kötésben is. Az apró, egyenes és hajlított pálcikákból összeállított fonadékdísz szintén 1478 óta szerepel a mintakészletben, hiszen ezekből alakították az évszámot és betűket. És ezzel kapcsolatban ismét le kell szögeznünk, hogy egy stílus ismérve nem egy-egy motívum alkalmazásában, hanem az alkalmazás mikéntjében rejlik. Ezt a fonadékdísz (Flechtwerk) szokták a reneszánsz kötések általános ismérveként megjelölni. Hiába volt azonban könyvkötőnk szerszámjai között a fonadék, ezzel még nem alkotott reneszánsz táblafelületet, és amikor reneszánsz kompozíciót választott meg, nem fonadékot használt, hanem tisztán gótikus részletmintákból építette fel azt.

A „Lövöldi Corvina” készítési ideje, tehát az 1488-as esztendő vagy a röviddel azt követő időszak fordulatot hozott a könyvkötőműhely életébe. Az eddig ismert szerszámokon kívül csak két kisebb rozetta és egy négyszögű rozetta lenyomata jelenik meg újdonságként vagy talán ez is

megvolt már korábban, csak az általunk ismert kötésekben nem szerepelt. Az újdonság azonban nem ebben áll, hanem éppen ellenkezőleg abban, hogy a régi jól ismert mintákkal, most már tisztán reneszánsz, — illetve a magyarországi reneszánsz speciális stílusának megfelelő kötéstáblák jönnek létre. Ennek lényege, hogy a keret és középdísz megfelelő kötésekkel alakították, vagyis a tisztán fonadékból felépített itáliai kötésekkel ellentétben vagy a keretben, vagy a tükörben alkalmaznak fonadékot. Gyakori a Corvina kötésekre is jellemző centrális elrendezés, uralkodó körös vagy négykaréjos középdísz.

Négykaréjos középdísz az 1481-es nyomtatvány kötésének előlapján fordul elő. Ugyanennek a kötetnek hátlapján (XXV. t.) fonadékból alkotott egymásba fonódó négyszög tölti ki a tükör felületét.

Az 1491-es nyomtatvány első kötéstáblájának kompozíciója annyiban tart rokonságot az 1484-es kötés előlapjával, amennyiben a tükört itt is kereszt idom tölti ki (XXVI. t.). Itt azonban az új stílusperiódusnak megfelelően ez fonadékból alkotott, a keret a már ismert négyszögű rozettasorból tevődik össze. Ennél a tábladísznél zavarólag hat a gótikából ittfelejtett középeret alkalmazása, amely kellemetlenül bontja meg a díszítés egységét. Hasonló a helyzet a kötés hátsó táblájának függélyes középeret takarja a minta egy részét.

Kétségtelen, hogy ez utóbbi kötéstáblák készítője azonos. Nemcsak a négy táblafelület felépítésének elgondolásában, hanem a fonadéknak kissé hebcburgya összehordásában megmutatkozik az azonosság. S ez ellentétben áll a korábbi kötetek pontos kivitelével.

A karthauziak könyvszeretete, a lövöldi kolostor kivételes helyzete és a külföldi analógiák alapján egyaránt feltételezhetjük, hogy Lövöldön könyveket készítettek és hogy azokat helyben kötötték be. A külföldi kötéseknek tartott, kétségtelenül hiteles lövöldi kötet, az ún. „lövöldi Corvina” kötésével egyazon műhelyben készült kötések közül az egyik XV. sz.-i lövöldi bejegyzést tartalmaz. E kötéscsoport díszítésének stílárís fejlődése megfelel a magyar reneszánsz általános stílusfejlődésének, mint ezt még több, a jövőben ismertetésre kerülő kötés-együttesnél tapasztalni fogjuk.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy valamennyi kötés Lövöldön készült, s így a magyar kolostorok között elsőnek a lövöldi karthauzi kolostor könyvkötészeti tevékenységét sikerült rekonstruálnunk.

Az eddigi emléanyag alapján a műhely 1478 és mintegy 1500 közötti tevékenységét ismertük meg. Ez viszonylag rövid időszak, — amelynek alsó és felső időhatára a jövőben remélhetőleg egyaránt bővülni fog, — láthatólag két stílusperiódusra oszlik. Mintegy 1488-ig tart a gótikus kor, de ugyanakkor kezdődik el a következő stílusperiódus, amely a magyar reneszánsz könyvkötészettel mutat belső azonosságot. Ez a két kor két különböző szerzetes-könyvkötő személyéhez kapcsolódik. S itt emléketnünk kell arra, hogy 1488-ig a kötetek évszámok és szignóval van-

*1 dr. Hornóth Tibor Antal és dr. Pataki Vidor szíves költése. I. kötet felső tábláján belül: Reverendo in Christo patri priori ac universis devotissimi Chartustorum Cenobii patribus in Leuold professis, mji et amantissimis et singulari filiali amore affectione observantissimis. in Leuold. in 2. lapon: Conventus Posoniensis. II. kötet hátsó tábláján belül: 1) Fratri Petro Modrusensi pro seipso germano charissimo. 2) Vespriany ad manus d. Johannis de Polyan, castodi etc. vel ad Leuold.

nak ellátva. Ez az „F M”, illetve „F M us” szigno önkénytelenül eszünkbe juttatja az „Asceticus értekezések” Fráter Matheusát, nem lehetett-e ő a kolostor scriptora és könyvkölője egyszemélyben?

Az Asceticus értekezések Fráter Matheusa súlyt helyezett nevének közlésére, mint ahogy az 1478—1488 közötti periódus könyvkölője is fontosnak tartotta, hogy nevének kezdőbetűit egyazon kötetstáblán itt is több alkalommal elhelyezze. A Fráter Matheus-szal való azonosság lehetőségét fel kell vetnünk, anélkül azonban, hogy a kérdést — további bizonyítékok hiányában — megoldottnak tartanánk.

Felmerülhetne az a lehetőség is, hogy az „F M” ill. „F M us” tulajdonosjelzés. Mezei László véleménye szerint azonban karthauzi szerzetesnek magántulajdona még könyv sem lehetett. Így tulajdonosjelzést csak abban az esetben láthatunk a betűkben, amennyiben feltételezzük, hogy a jelzett kötetek külső megrendelő számára készültek. Más kolostorokban ismerünk erre példát. A karthauziak intenzív belső élete, továbbá a lövöldi kolostor távolléte és így bizonyos fokig elszigetelt volta nem tesz valószínűvé a feltevést.

A lövöldi karthauzi kolostorban készült eddig ismert kötések alapján elkészítettük a motívum-táblázatot, amely egyben a kolostorban használatos könyvkötőszerszámok — bélyegzők — rekonstrukciója (XVI. t. 1.). Ez a táblázat további kötetek azonosításának alapját teremtette meg. Egyúttal magában rejtja a lövöldi kolostor XV. sz.-i könyvállományának rekonstrukciós lehetőségét is: Kétségtelen, hogy a kötetek között nagyobb számban lesznek olyanok, amelyek a kolostor könyvtárában voltak.

A lövöldi kolostor könyvkötészetének tisztázásával csupán az első lépést tettük meg a könyv, könyvtár és művészettörténeti szempontból egyaránt fontos terület, a magyar kolostori kötések feldolgozásában.

JEGYZÉK A LÖVÖLDI KARTHAUZI KÖLÖSTÖR KÖTÉSEIBŐL.

Hely, jelzet:	Tartalom:	Számítás	A kötés jelzése
1. Esztergom, Főegyházm. könyvt. Inc. I. 1. s. 1. e. a.	Nicolai de Lira Postilla	hely és év nélkül.	„F M” 1478.
2. Esztergom, Főegyházm. könyvt. Inc. I. 2. s. 1. e. a.	Speculi Moralis Tertius liber.	hely és év nélkül.	„F M” 1481.
3. Szombathely, Egyházm. Szemináriumi könyvt. Inc. 13. (Hain 8007.)	Gregorius Nonus. Nova decretalium compilatio cum glossa Francisci Moloniensis Augustinus Opuscula	Velenye, 1479.	„F M us” 1484.
4. Budapest, Egyetemi könyvtár. Inc. 130. (Hain 1946)		Velenye, 1483.	„F M us” 1486.
5. Esztergom, Főegyházm. könyvt. Inc. I. 1. XV. (Hain 13018.)	Raynerius de Pisis. Pantheologia S. Summa universae Theologiae.	Nürnberg, 1477.	1488.
6. Esztergom, Főegyházm. könyvt. Inc. I. 35. XV. (Hain 2801.)	Petrus Bercharius Repertorium morale.	Nürnberg, 1489.	—
7. Országos Széchényi könyvtár. Inc. 558.d (Hain 3540)	Petrus Lombardus. Sententiarum, L. II. (egybekötve.)	Nürnberg, 1491.	—

B. Koroknay Éva